

Etnografija Pomurja I. Pomurska založba, Murska Sobota, 1967, str. 192

Pri Pomurski založbi v Murski Soboti je v letu 1967 izšla »Etnografija Pomurja I« kot prva izmed publikacij v okviru sistematičnih objav o ljudski kulturi v Pomurju. Uvodno besedo je napisal zdaj že pokojni profesor Franjo Baš, zatem pa si sledijo prispevki osmih različnih avtorjev. Matija Maučec analizira v prispevku »Kmečka hiša in njena funkcija v Prekmurju« (str. 9—42) prekmursko hišo skozi stoletja, v katerih sta se njena podoba in funkcija pod vplivom zgodovinskih in družbenih dogajanj, gospodarske in kulturne dejavnosti ter ne nazadnje prirodnega okolja, nenehno spreminjali. Gre za prikaz prekmurskega doma vse od stalne naselitve panonskih Slovencev na današnjem ozemlju pa do danes. Na koncu spregovori avtor še o ciganskih domovih v osrednjem ciganskem naselju Pušči pri Murski Soboti.

Študija Fanči Sarfove »Žetev in mlattev v Prekmurju« (str. 43—66), ki temelji skoraj izključno na terenskih podatkih, je naše prvo nadrobno pisano poročilo o obeh opravilih na širšem zaključenem področju. Prav zato je še posebej zanimiva prostorska in časovna opredelitev vrst in funkcije uporabnega orodja, odnosi med ljudmi in sama organizacija dela, na katero so vplivali socialni, zgodovinski in drugi činitelji. Avtorica nas seznani z vrstami žitaric v Prekmurju, s pripravami in potekom žetve in mlatve, s samim opisom in značajem žetvenega in mlatilnega orodja ter s pojavi, ki žetev in mlattev spremljajo.

Prispevek Vlaste Koren »Kmečko vinogradništvo v vzhodnih Slovenskih goricah« (str. 67—106) je le povzetek iz zbranega obsežnega gradiva o kmečkem vinogradništvu v Prlekiji, v katerem obravnava avtorica le-to z vidika materialne, socialne in duhovne ljudske kulture.

V naslednji študiji »Ženska pokrivala v Prekmurju v 19. in 20. stol.« (str. 107—118) razpravlja Marija Makarovič o vrsti, funkciji in načinu pokrivanja glave prekmurske žene v preteklem in v 20. stoletju ter o razmerah, ki so v večji ali manjši meri vplivale na spreminjanje in opuščanje določenih oblik pokrival. Našteva material izdelave in tehnične elemente vezenja ter poudarja podobnost v načinu zavezovanja peče tudi pri drugih slovanskih ljudstvih.

Angelos Baš se v razpravi »Prekmurski pozvačin« (str. 119—142) loteva vprašanja izvora in začetnega namena pozvačinskega običaja v okviru ženitovanjskih šeg, ki je še danes ohranjen v Prekmurju in na vzhodnem Slovenskem Štajerskem. Na podlagi opisov nekaterih domačih in tujih piscev in z nadrobno obravnavo vobovca 20. stoletja v določenih slovenskih regijah skuša najti primeren odgovor o nastanku posameznih prvin in ugotavlja nekatere skupne poteze pri vabljenju slovenskega, srbskega, madžarskega ter češkega in slovaškega snubača. V samem Prekmurju razlikuje več oblik vabljenja z različnimi prvnami starejšega ali mlajšega izvora, kjer gre predvsem poudariti okraševanje moškega z vsemi mogočimi okraski in rekviziti (zlasti zelenje, rože, trakove, peresa, palico in čutaro ter skrb za dobro razpoloženje prišteva med najstarejše prvine).

Zmaga Kumer ugotavlja v zbranem gradivu »Prekmurske pripovedne pesmi« (str. 143—157) s tematskega vidika številne pripovedne pesmi mitološkega, legendarnega in ljubezenskega značaja ter tekstovne tipe pesmi o družinskih odnosih. Glede izvirnosti je mnenja, da večina prekmurskih ljudskih pesmi po tematiki ali vsebini ni domačega izvora. Po primerjanju posameznih primerov opozarja na spremembe od drugod prinešenih pesmi tako glede tematike kot motivike in ugotavlja, da je pri teh dostikrat motivika izvirna, tematika pa enaka kot pri drugih narodih. Dalje navaja nekaj zbirk in publikacij s prekmurskimi primeri pripovedne pesmi.

Doslej smo imeli o prekmurskih okrašenih jajcih zbranega le nekaj nesistematičnega gradiva, zato je pričujoča študija Nika Kureta »Reménke, reménice« (str. 159—172) toliko bolj zanimiva. Pisec nas seznani z vlogo jajca v prastarih bajeslovnih predstavah in z njegovo kasnejšo krščansko simboliko, skratka z njegovo tipiko, ornamentiko in tehnološkimi značilnostmi. Poudarja, da so v ornamentalnem okraševanju jajca posebej za Prekmurje zanimive arhaične prvine z geometričnimi, figuralnimi in rastlinskimi motivi, da pa so v primeri z belokranjskimi pisanicami remenke primitivnejše, revnejše in barvno enoličnejše.

Gradivo Ladislava Vöröša »Pripovedna pesem madžarske narodnostne skupine v Prekmurju« (str. 173—192) zajema del avtorjeve rokopisne zbirke ljudskih pripovednih pesmi madžarske narodnostne skupine v Prekmurju in nekaj že objavljenih primerov. V njem skuša pisec podati približno podobo ljudskih balad, njihovo tematiko, obliko in izvor. Opozarja na enako in podobno motiviko pri sosednjih Maržarih, katerim pripisuje izvor ljudskih balad njihove manjšine v Prekmurju in jih povezuje z ostalimi slovenskimi in drugimi evropskimi pesmimi.

Barbara Plestenjak-Jemec

Dva popravka

Poznavanje razvoja naše stroke tudi doma — je žal med nami tako nepopolno, da stalno najdemo kak nepotreben dokaz za to. Ker zaman čakam kake ocene »Etnografije Pomurja I«, M. Sobota 1967 (uredili F. Baš, B. Horvat, B. Kuhar, Š. Sedonja, V. Koren), ki bi mogoče tudi to popravila, je le treba povedati, da je že čas, da ne zatajujemo več — Jožefa Košiča, kj je za Jána Čaploviča napisal obširen spis o prekmurskih Slovencih.* Matija Maučec namreč v spisu o prekmurski hiši obširno navaja iz Čaplovičeve knjižice Croaten und Wenden itd., ne da bi omenil, da je ta spis o prekmurskih Slovencih v resnici Košičev. Tega seveda tudi Ložar ni videl že npr. v Etnologu IV kjer na str. 142 Avgust Pavel pove, da »Csaplovics János priobčuje ... malone v vsem obsegu »resnično vzorno etnografsko« razpravo, katere prva poglavja so že nekaj let prej izšla v Kedveskedőju izpod peresa Jožefa Kossitsa (beri Košič) ...« itd.

Da je ta spis resnično Košičev, torej potrjuje Čaplovič sam v izvorni madžarski izdaji, v nemškem prevodu pa pove le, da mu je spis poslal »ein Wende ... geistlichen Standes«. Vse to sem navedel že v SE II, 101, ponovno pa v SE XIII, 232—233, kjer je povedano še kaj o Košiču. Sicer je pa Šlebinger v SBL že pravilno prisodil avtorstvo Košiču.

»Narodopisni biser o gorički hiši ...« imenuje M. Maučec (19) »Čaplovičev etnografski opis Hrvatov in Vendov (Slovencev)« — vrnilo tedaj to pohvalno oznako Košiču, ki mu jo je dal že Čaplovič sam, čeprav se je nedosledno podpisal na delo tudi le — sam. In še to: Maučec pravi, da ta spis »visoko cenijo tudi etnografi sosednih narodov« — da, toda tam vedo, da je avtor spisa Košič — glej npr. Zs. Bátky, A magyarság néprajza I, Budapest 1941, 166, I. Tálasi, Néprajzi életünk kibontakozása, Budapest 1948, 5.

Pri nas pa je bil prezrt prej navedeni Pavlov spis v seznamu literature o stavbah v Narodopisju Slovencev I, kjer je naveden marsikak anonimen člančič. In če ne beremo ne